

Daniel Juster i Peter Hocken

Przebudzenie mesjanistyczne wśród Żydów

Zarys

Spis treści	1
Wprowadzenie	2
Kim są Żydzi mesjanistyczni?	4
Ruch Żydów mesjanistycznych w czasach współczesnych	4
Jak powstał ruch Żydów mesjanistycznych?	5
1. Ponowne odkrycie trwałego znaczenia Izraela	6
2. Rozkwit ruchu hebrajsko-chrześcijańskiego	7
3. Rozwój działalności ewangelizacyjnej wśród Żydów	7
Bezpośrednie przyczyny powstania ruchu	8
Ruch „Ludzi Jezusa”	8
Przejście do terminologii mesjanistyczno-żydowskiej	10
Nowa orientacja w towarzystwach misyjnych	10
Ruch Żydów mesjanistycznych w Izraelu	11
Ruch Żydów mesjanistycznych w byłym Związku Radzieckim	14
Inne kraje	16
Jedność ruchu	18
Najważniejsze przyczyny napięć	19
1. Miejsce i rola Tory w epoce Nowego Przymierza	19
2. Napięcia między ruchem w ziemi izraelskiej (Eretz-Israel) i ruchem w diasporze	21
3. Napięcia między charyzmatyzmem i ewangelikalizmem	23
Doktryna Żydów mesjanistycznych	24
Nabożeństwa i święta Żydów mesjanistycznych	26
Kalendarz świąt Żydów mesjanistycznych	28
Rytuały przejścia u Żydów mesjanistycznych	30
Załącznik Literatura uzupełniająca	31

Wprowadzenie

Wraz z ruchem mesjanistycznych Żydów pojawia się w czasach współczesnych ponownie żydowskie pojęcie *ekklesia*.¹ W swojej historii kościół chrześcijański nie dopuszczał na ogół żadnych specyficznie żydowskich komponentów, które umożliwiłyby Żydom wierzącym w Jezusa zachowanie swej żydowskiej tożsamości. Z tego powodu mesjanistyczni Żydzi widzą swój ruch jako „powstanie ze śmierci do życia”, jak wyrażają to słowa Listu do Rzymian (11, 15), które opisują ponowne przyjęcie narodu żydowskiego przez Boga.

Inicjatywa *Toward Jerusalem Council II (TJCII)* jest bezpośrednim skutkiem powstania współczesnego ruchu mesjanistyczno-żydowskiego, ponieważ celem *TJCII* jest pojednanie Żydów i Nie-Żydów w jednym Ciele Chrystusa-Mesjasza. Oznacza to, że ta koncepcja wymaga pełnego wzajemnego uznania i akceptacji ze strony wierzących pochodzenia żydowskiego i nieżydowskiego, zarówno na płaszczyźnie osobistej jak i wspólnotowej. Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie mogą jednak tylko wtedy uznać pełnoprawny status Żydów wierzących w Jezusa, gdy zapoznają się bliżej z ruchem mesjanistycznym i nawiążą pozytywne relacje z mesjanistycznymi wspólnotami i ugrupowaniami. Dlatego więc podstawowym zadaniem inicjatywy *TJCII* jest zapoznanie świata chrześcijańskiego z ruchem Żydów mesjanistycznych. Ta broszura ma na celu przedstawienie Żydów mesjanistycznych wszystkim chrześcijańskim duszpasterzom i teologom, którzy chcieliby uzyskać podstawowe informacje o tym ruchu: Kim są Żydzi mesjanistyczni? Co ich w szczególności sposób charakteryzuje? Jakie są ich początki? W co wierzą i jak praktykują swoją wiarę?

Kim są Żydzi mesjanistyczni?

Do właściwego żydowskiego ruchu mesjanistycznego zaliczają się ci Żydzi, którzy uwierzyli w Jezusa z Nazaretu - nazywając go po prostu „Jezua” – jako Mesjasza Izraela, Syna Bożego i Zbawiciela świata, którzy żyją tą wiarą w sposób specyficzny dla Żydówi odrzucają asymilację z pozażydowskim chrześcijaństwem. Oznacza to, że mesjanistyczni Żydzi podważają dotychczasowe, zgodne stanowisko chrześcijan i Żydów, że Żydzi po przyjęciu wiary w Jezusa przestają być Żydami, a stają się chrześcijanami.

¹ Użyte jest tu całkiem świadomie nowotestamentowe pojęcie *ekklesia*, ponieważ słowa „kościół” lub „zbór” w odczuciu Żydów mesjanistycznych nie mają wydźwięku żydowskiego. Nierzadko preferują oni sformułowanie „Ciało Mesjasza”.

Żądają dla siebie tego samego statusu w Ciele Chrystusa, którym cieszyło się pierwsze pokolenie Żydów wierzących w Jezusa, którzy wyrażali swoją wiarę konkretnie jako Żydzi i których wiara w Jezusa nie pomniejszała w ogóle ich statusu bycia częścią ludu wybranego ani też mu nie zaprzeczała.

W miarę rozwoju ruchu mesjanistycznego wielu Żydów, którzy wierzą w Jezusa ale nadal należą do kościołów i wspólnot chrześcijańskich (protestanckich), przyjmuje określenie „mesjanistyczni”. Dotyczy to wielu, którzy przyłączyli się do organizacji „*Jews for Jesus*”, która w szczególności skupiła się na ewangelizacji Żydów. Jednak określenie „mesjanistyczni Żydzi”, względnie „mesjanistyczno-żydowski” powstało ze względu na specyficznie żydowskie formy wyrażania wiary w Jezusa, w przeciwieństwie do nazwy „hebrajscy chrześcijanie”, używanej wobec wierzących Żydów w obrębie różnych denominacji chrześcijańskich.

Ściśle biorąc ruch mesjanistycznych Żydów wiąże się więc z tworzeniem żydowskich gmin mesjanistycznych. Chociaż niektóre z nich należą do denominacji protestanckich lub są z nimi stowarzyszone (co zostanie później dokładniej omówione), dla mesjanistycznych Żydów jest bardzo ważna wolność od kontroli ze strony nieżydowskich gmin względnie Kościołów. Na ogół widzą oni związek między wydarzeniami z roku 1967, gdy Jerozolima znalazła się ponownie pod kontrolą Izraela, i duchową autonomią ruchu mesjanistycznego, który jako ruch zaczął się od tego czasu rozprzestrzeniać. Gminy mesjanistycznych Żydów starają się głosić wiarę w Jezusa jako Mesjasza, wyrażając ją w kategoriach żydowskich i praktykując w formach nabożeństw i życia wspólnotowego, określonych przez Pisma żydowskie. Zazwyczaj obejmują one cotygodniowe nabożeństwo w żydowski szabat – w piątek wieczorem lub w sobotę w ciągu dnia – jak również obchodzenie opisanych w Biblii święt żydowskich. Reprezentują stanowisko, że święta żydowskie znalazły spełnienie w Jezusie, i często akcentują ich znaczenie eschatologiczne.

Żydzi mesjanistyczni uznają zarówno Nowy Testament jako Pismo kanoniczne jak też Stary Testament, TANACH. Jednak w przeciwieństwie do nieżydowskich chrześcijan wychodzą od faktu wybrania Izraela jako Ludu Przymierza, a następnie przedstawiają Jezusa jako Mesjasza-Zbawiciela, który spełnił i nadal będzie spełniał wszystkie obietnice zawarte w TANACH. Żydzi mesjanistyczni wolą na ogół ujmować swoją wiarę w Jezusa w kategoriach Nowego Testamentu, nazywając Go Mesjaszem, Synem Bożym, Zbawicielem, niż w późniejszej terminologii soborów kościelnych. Podczas gdy prawie wszyscy z nich wierzą w Jednego Boga – Ojca, Syna i Ducha

Świętego – nie przyjmują jednak z łatwością wyznań wiary sformułowanych na pierwszych soborach kościelnych, które odrzucały przyznanie Żydom wierzącym w Jezusa, zwanym wtedy Nazarejczykami, jakiegokolwiek miejsca w Kościele.

Wszyscy Żydzi mesjanistyczni wierzą, że w ich ruchu tkwią początki „zebrania się w całości” Żydów (Rz 11, 12), ich „powstania ze śmierci do życia” (Rz 11, 15). W tym „zmartwychwstaniu” widzą znak, że „czasy pogan” zmierzają ku swemu spełnieniu (Łk 21, 24; por. Rz 11, 25) i że jest przygotowywana droga na przyjście Pana.

Żydzi mesjanistyczni uważają utworzenie państwa Izrael w roku 1948 za spełnienie starotestamentowego prorocstwa o powrocie narodu żydowskiego do ziemi izraelskiej. Podkreślają jednak profetyczne związki, jakie pojawiają się na przykład u Ezechiela (36-37), między powrotem narodu do swojego kraju, zesłaniem Ducha i ich nawróceniem się do Boga poprzez ponowne narodzenie i duchową przemianę. Ziemia izraelska i miasto Jerozolima mają dla wszystkich Żydów mesjanistycznych takie samo znaczenie jak dla całego narodu żydowskiego. Nie jest natomiast czymś zaskakującym, że znaczenie Izraela i Jerozolimy jest mocniej podkreślane w ruchu mesjanistycznym działającym na terenie Izraela niż w diasporze.

Ruch Żydów mesjanistycznych w czasach współczesnych

Dla właściwej prezentacji ruchu mesjanistycznych Żydów najodpowiedniejszym wydaje się stwierdzenie, że wywodzi się on z dwóch ośrodków – jednego w USA a drugiego w Izraelu. Impuls do utworzenia ruchu międzynarodowego wyszedł niemal wyłącznie z USA, gdzie istnieje więcej gmin mesjanistycznych, dysponujących o wiele większymi środkami finansowymi. Jednakże centralna pozycja Izraela i Jerozolimy w religii żydowskiej wyznacza szczególną rolę ruchowi mesjanistycznemu w ziemi izraelskiej, gdzie ruch ten został nazwany „mesjanistycznym”, zanim to określenie przyjęto w diasporze. Jerozolima jest „miastem wielkiego Króla” (Ps 48, 3; Mt 5, 35). Dla Żydów mesjanistycznych Jerozolima stanowi centrum ich nadziei eschatologicznej i ich wizji odnowy, zarówno dla Izraela jak i dla Kościoła.

Jeden z przywódców izraelskich, dr Gershon Nerel, ujął trafnie potencjalne znaczenie ruchu mesjanistycznego w Izraelu, mówiąc: „Szczególnie w Eretz-Izraelu, w kraju izraelskim, ruch Jezusy ma pełną możliwość ożywienia i ukształtowania na nowo opisanego w Nowym Testamencie *kahału*, zarówno w obrębie większości żydowskiej jak i w życiu codziennym.” Punktami

odniesienia dla procesów zachodzących w diasporze są Izrael i Jerozolima, niezależnie od wielkości ruchu w Izraelu i tempa jego rozwoju. W rzeczywistości po napływie imigrantów z byłego Związku Radzieckiego w latach dziewięćdziesiątych XX wieku ruch się dosłownie potroił i liczy obecnie około stu gmin (kahałów). Charakterystyczna dla ruchu w Izraelu jest jego różnorodność, odzwierciedlająca różne kraje pochodzenia i różne grupy językowe (hebrajską, angielską, rosyjską, amharską) jego członków, którzy częściowo jeszcze przed przybyciem do Izraela byli Żydami mesjanistycznymi a częściowo już na miejscu doszli do wiary w Jezusę.

W Stanach Zjednoczonych istnieje obecnie około trzystu gmin mesjanistycznych, których członkowie przynajmniej w połowie nie są Żydami, a co najmniej trzecia część tych gmin liczy najwyżej trzydziestu wierzących. Większość gmin deklaruje przynależność do jednej z dwóch ważniejszych organizacji Żydów mesjanistycznych: do *International Alliance Messianic Congregations and Synagoges (IAMCSO)*, założonej w roku 1984 przez *Messianic Jewish Alliance of America (MJAA)*, działającej do roku 1975 jako *Hebrew Christian Alliance of America (HCAA)*, lub do utworzonej w roku 1979 *Union of Messianic Jewish Congregations (UMJC)*.

Ruch mesjanistyczny rozwija się najszybciej w niektórych krajach byłego Związku Radzieckiego, takich jak Rosja, Ukraina, Mołdowa i Białoruś. Ruch Żydów mesjanistycznych istnieje najdłużej w Anglii, Francji, Belgii i Holandii, chociaż nie jest tam zbyt silny liczebnie. W ostatnich latach obiecująco zapowiadają się początki ruchu mesjanistycznego w Ameryce Łacińskiej, zwłaszcza w Brazylii, Argentynie i Meksyku.

Rozwój i obecny stan ruchu Żydów mesjanistycznych w skali światowej zostanie omówiony bardziej szczegółowo w jednym z dalszych rozdziałów tej książki.

Jak powstał ruch Żydów mesjanistycznych?

Współczesny ruch Żydów mesjanistycznych można we właściwy sposób zrozumieć tylko na tle wieloletnich przemian w postawie chrześcijan wobec narodu żydowskiego i przy uwzględnieniu kilku czynników z ostatnich czasów, które przyczyniły się do powstania obecnego ruchu. Te procesy historyczne i istotne czynniki rozwoju ruchu zostaną też po kolei omówione.

Czynniki historyczne

Podatny grunt dla rozwoju ruchu Żydów mesjanistycznych przygotowały w różny sposób następujące procesy historyczne w świecie protestanckim: (1) rosnąca liczba uczonych i duszpasterzy, którzy odwracają się od „teologii

zastępstwa” i odkrywają na nowo rolę narodu żydowskiego w czasach ostatecznych; (2) rozkwit ruchu hebrajsko-chrześcijańskiego, przede wszystkim w Wielkiej Brytanii i USA; (3) rozwój działalności ewangelizacyjnej wśród Żydów.

1. Ponowne odkrycie trwałego znaczenia Izraela

Od czasów pierwszych Ojców Kościoła coraz większym wyzwaniem dla żydowskiej tożsamości w Jezusie stawała się „teologia zastępstwa”, która opierała się na założeniu, że Bóg porzucił naród żydowski z powodu jego niewiary, a jego miejsce jako Boży lud Przymierza zajął kościół chrześcijański. Proces utrwalania się tej koncepcji teologicznej i jej przenikania do głównego nurtu myśli chrześcijańskiej doprowadził do tego, że Żydzi, którzy dochodzili do wiary w Jezusa jako Mesjasza, Syna Bożego i Zbawiciela, musieli ponadto przyjmować nieżydowską tożsamość i kulturę. Nawrócenie było równoznaczne z całkowitą asymilacją. Ponieważ od pewnego czasu zaznacza się coraz większy dystans wobec teologii zastępstwa, odwraca się też w rezultacie ten proces i otwiera się przed Żydami wierzącymi w Jezusa możliwość zajęcia własnego miejsca jako Żydzi w obrębie Ciała Chrystusa względnie Ciała Mesjasza.

Reformacja protestancka, ze swym wezwaniem do powrotu do Biblii, stwarzała sposobność do teologicznego przewartościowania. Chociaż nie zmieniło się podejście reformatorów do Żydów, nie upłynęło dużo czasu, gdy purytańscy nauczyciele biblijni doszli do jednoznacznych wniosków dotyczących pozytywnego przeznaczenia Bożego względem Izraela. Odzwierciedliło się to w pierwszej połowie XVII wieku w pismach Samuela Rutherforda i Elnathana Parra z Wielkiej Brytanii oraz Increase’a Mathera z kolonii amerykańskich. Dzieło poetyckie Johna Milтона potwierdza tę samą nadzieję dla Izraela, jaką wyrażali ci purytańscy autorzy. Ta nadzieja została przejęta na początku XVIII wieku przez luterancki pietyzm (Jakob Philip Spener) jak również przez morawskie gminy braterskie, a te z kolei wywarły wpływ na młodych Wesleyów na początku formowania się ich ruchu metodystycznego (ok. 1730).

Ten sposób odczytywania proroctwa biblijnego pozostawił już w XIX wieku głębokie ślady w chrześcijaństwie brytyjskim i skandynawskim, a tego typu tendencje odnotowano też wśród chrześcijan niemieckich. Już w połowie stulecia wielu chrześcijan brytyjskich wierzyło, że zadaniem powierzonym Wielkiej Brytanii przez Boga jest utworzenie na nowo narodu izraelskiego i udzielenie mu pomocy w powrocie do swojej ojczyzny. W tym klimacie

utworzono w roku 1840 w Jerozolimie diecezję protestancką ze stojącym na jej czele wierzącym w Jezusa Żydem jako biskupem. Kościół Chrystusa, stojący niedaleko Jaffa Gate, jeszcze dziś jest świadectwem tego odważnego przedsięwzięcia.

2. Rozkwit ruchu hebrajsko-chrześcijańskiego

Ponowne potwierdzenie roli Żydów w czasach ostatecznych doprowadziło do tego, że pewna liczba wierzących Żydów, należących do historycznych kościołów i gmin chrześcijańskich, próbowała odzyskać swoją tożsamość żydowską. W roku 1860 założono w Wielkiej Brytanii *Hebrew Christian Alliance* jako forum ponad wyznaniowe, mające za zadanie zbliżenie chrześcijan pochodzenia żydowskiego, należących do różnych denominacji. Jego członkowie omawiali potrzeby żydowskich chrześcijan, popierali chrześcijańską działalność misyjną wśród Żydów i dyskutowali o teologii i innych sprawach. Obstawali przy twierdzeniu, że nie są kościołem i nie próbowali w jakikolwiek sposób przywłaszczać sobie autorytetu instytucji kościelnych; spełniali raczej pragnienie żydowskich naśladowców Jezusa posiadania własnej społeczności i tożsamości. Alians ten rozprzestrzenił się w Stanach Zjednoczonych (1915), a później też w wielu krajach europejskich. W roku 1925 utworzono Alians Międzynarodowy. Hebrajscy chrześcijanie, należący do Aliansu, nie czuli się na ogół zakorzenieni w żydowskich obyczajach religijnych ani też w Torze, niezależnie od sposobu jej interpretacji czy praktycznego zastosowania. Ich tożsamość była raczej kwestią pochodzenia, języka (jidysz) i pokrewieństwa kulturowego. Chcieli składać świadectwo chrześcijańskie swemu własnemu narodowi żydowskiemu.

3. Rozwój działalności ewangelizacyjnej wśród Żydów

Organizacje i stowarzyszenia misyjne, które obrały sobie za cel głoszenie Ewangelii wśród narodu żydowskiego, powstały – zarówno w Europie jak i w Ameryce Północnej – w pierwszej połowie XIX wieku. Około roku 1880 nastąpił szybki rozwój działalności ewangelizacyjnej wśród Żydów, ponieważ w tym czasie nasiliły się prześladowania antysemityczne w imperium rosyjskim i Żydzi w niespotykanej dotąd liczbie wyjeżdżali stamtąd, przede wszystkim do USA.

W Europie powstały w różnych krajach, zwłaszcza w Wielkiej Brytanii, Norwegii i Finlandii, organizacje mające krzewić Ewangelię wśród Żydów. Norweskie i fińskie organizacje misyjne koncentrowały się głównie na rosnącej liczbie Żydów, którzy mieli zamiar wrócić do kraju swych ojców. Rozwojowi ich pracy w Izraelu towarzyszyło coraz silniejsze pragnienie

tworzenia w tym kraju gmin, składających się z miejscowych Żydów mówiących w jidysz lub po hebrajsku.

W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku istniał już w USA cały szereg dobrze zorganizowanych towarzystw misyjnych, które poświęciły się wyłącznie ewangelizacji Żydów: *American Board of Mission to the Jews* (poprzednio *Williamsburg Mission to the Jews*); *Presbyterian Mission to the Jews*; *Chicago Hebrew Mission*; *American Association for Jewish Evangelism* (która odłączyła się w latach czterdziestych od ABMJ). Trudności w integracji nowych, wierzących w Jezusa Żydów, wywodzących się ze wschodnioeuropejskich gett kulturowych, w społeczności gmin, składających się przeważnie z chrześcijan anglo-saskich, skłoniły niektórych do opowiedzenia się za tworzeniem gmin hebrajsko-chrześcijańskich. Prekursorką była *Presbyterian Mission to the Jews*, która założyła gminy żydowskie w kilku miastach amerykańskich (Chicago, Nowy Jork, Los Angeles, Filadelfia, Baltimore). Działania te były raczej natury kulturowej niż teologicznej, a żydowski charakter tych gmin ograniczył się do takich elementów jak język jidysz.

Bezpośrednie przyczyny powstania ruchu

Jedną z bezpośrednich przyczyn powstania ruchu było ponowne zjednoczenie Jerozolimy w wyniku Wojny Siedmiodniowej, którego skutki miały zasięg ogólnoswiatowy. Chrześcijanie hebrajscy widzieli w nim spełnienie słów Jezusa z Ewangelii Łukasza (21, 24): „A Jerozolima będzie deptana przez pogan, aż czasy pogan przeminą.” Poczucie wkroczenia w nową fazę „czasów ostatecznych” wraz z uzyskaniem przez Jerozolimę autonomii politycznej pod kontrolą izraelską wzmagало dążenie chrześcijan hebrajskich do autonomii religijnej.

Ruch „Ludzi Jezusa”

Szczególnych bodźców do powstania właściwego ruchu Żydów mesjanistycznych dostarczył przeniknięty elementami charyzmatycznymi ruch „Ludzi Jezusa” z końca lat sześćdziesiątych XX wieku. Ruch „Ludzi Jezusa” z centrum w Kalifornii, uczynił uczniami Jezusa znaczną liczbę hippisów i przeciwników wojny w Wietnamie, jak również mniej radykalnie usposobionych młodych ludzi. Ich ubiór i długie włosy były symbolem ich antyestablishmentowej postawy. Wielu z nich było młodymi Żydami – otwartymi bardziej na Jezusa niż na chrześcijaństwo. Nie dziwi więc, że wielu Żydów wierzących w Jezusa odmawiało wstępowania do Kościoła i jego

gmin, ponieważ uważali, że czyniąc taki krok ulegną asymilacji w społeczności nieżydowskiej.

Rozwój, ukierunkowany bardziej na budowę tożsamości mesjanistyczno-żydowskiej niż hebrajsko-chrześcijańskiej, wynikał ze strategicznej reakcji niektórych liderów, prowadzących pracę duszpasterską wśród Żydów, na ruch „Ludzi Jezusa”. Moishe Rosen z *Jews for Jesus* propagował styl ewangelizacji, który dostosowywał się do kultury młodzieżowej, i twierdził, że wiarę w Jezusa można pogodzić z tożsamością żydowską. Martin Chernoff, który wywodził się ze środowiska baptystycznego i prowadził pracę ewangelizacyjną wśród Żydów w Cincinnati, w oparciu o pewną swoją wizję nalegał w roku 1970, aby *Hebrew Christian Alliance of America* przyjęła judaizm mesjanistyczny. W roku 1972 dwaj młodzi liderzy z *Asssemblies of God*, Ray Gannon i Phil Goble, podjęli się pracy pionierskiej w założonej przez siebie w regionie Los Angeles gminie, w której tożsamość żydowska łączyła się ściśle z wiarą w Jezusa. Do tego samego przekonania odnośnie żydowskiej drogi życia w Jezusie doszedł Herb Links, lider gminy prezbiteriańsko-hebrajskiej w Filadelfii, który nadał jej nową orientację i nazwę (Beth Messiah). Daniel Juster, pastor związanego z prezbiterianami *First Hebrew Christian Church* w Chicago, nadał swej gminie mesjanistyczno-żydowski charakter i nazwał ją Adat HaTikvah. Terminy nabożeństw wyznaczał głównie szabat i kalendarz żydowski. W regionie Waszyngtonu powstała w roku 1973 z inicjatywy świeckich *Beth Messiah Congregation*. Za swego lidera wybrała Manny Brotmana, który już wcześniej zaangażował się w działalność w gminach Żydów mesjanistycznych. W roku 1976 Martin Chernoff przeprowadził się do Filadelfi, gdzie założył swoją drugą gminę Beth Jeshua. Rodzina Chernoff odznaczała się niezwykle kreatywnością w podejściu do ewangelizacji, nabożeństw, muzyki i kształcenia, zakładając pierwszą całodniową, mesjanistyczno-żydowską szkołę. W roku 1978 Daniel Juster został liderem gminy waszyngtońskiej. Te impulsy, pochodzące przeważnie z ruchu „Ludzi Jezusa”, odznaczają się tymi samymi cechami, które są charakterystyczne dla ruchu charyzmatycznego: uwypuklenie znaczenia demonstracyjnych form nabożeństw, osobistego zaangażowania w służbę i zapału ewangelizacyjnego. Swego wsparcia dla nowej orientacji udzieliło kilku zasłużonych w długoletniej pracy duszpasterzy jak Rachmiel Frydland, Jerome Fleischer, a także Edward Brotsky z Toronto i Louis Goldberg z *Moody Bible Institute*.

Przejsie do terminologii mesjanistyczno-żydowskiej

W roku 1975 *Hebrew Christian Alliance of America* opowiedział się większością głosów za nową orientacją mesjanistyczno-żydowską. Przy wsparciu swych nowych i młodszych członków organizacja zmieniła nazwę na *Messianic Jewish Alliance of America*. Nowe określenie „mesjanistyczny” odzwierciedlało zmianę orientacji: Kroczenie żydowską drogą życia w Jezusie i zakładanie gmin zostały uznane jednoznacznie za istotne cele Aliansu. W roku 1976 usiłowano powołać do życia stowarzyszenie gmin, ale to przedsięwzięcie nie powiodło się. Jednak w roku 1978 delegaci konferencji w Chicago podjęli starania zmierzające do powołania do życia takiego stowarzyszenia. W roku 1979 dziewiętnaście spośród istniejących wówczas gmin utworzyło *Union of Messianic Jewish Congregations (UMJC)*.

Do Unii nie przystąpiły dwie kluczowe gminy wraz ze swymi wpływowymi liderami. Brak zgodności poglądów i różnice w stylu przewodzenia doprowadziły niestety do podziału w ruchu gmin mesjanistyczno-żydowskich, który trwał piętnaście lat. Mimo to ruch przeżył gwałtowny rozwój w Ameryce w latach osiemdziesiątych XX wieku. W kolejnych miastach Żydzi wierzący w Jezusa zakładali gminy, mając nadzieję, że znajdą się liderzy lub też ktoś z ich grona przejmie obowiązki duszpasterskie. W roku 1984 *Messianic Jewish Alliance of America* założył swoje własne stowarzyszenie gmin, *International Alliance of Messianic Congregations and Synagoges (IAMCS)*. W połowie lat dziewięćdziesiątych prawie dwieście gmin należało do jednej z dwóch mniej więcej równych liczebnie organizacji mesjanistycznych Żydów: UMJC i IAMSC. W tym czasie rozpoczęła się też współpraca obu organizacji. Odniesione sukcesy zapewniły ruchowi amerykańskiemu międzynarodowe wpływy i wywołały też pewne reakcje. W tej wczesnej fazie zostały też utworzone ważne gminy w Kanadzie i niektóre z nich przyłączyły się do obu organizacji.

Nowa orientacja w towarzystwach misyjnych

Zasadnicza zmiana orientacji hebrajsko-chrześcijańskiej na mesjanistyczno-żydowską wywołała kontrowersje w niektórych kościołach, gminach i organizacjach, zwłaszcza tych starszych, które szerzyły Ewangelię wśród Żydów. Niektórym z tych organizacji, należących do określonych denominacji, wydawało się, że zastępowanie ewangelizacji dialogiem podważa ich rację bytu. Te, które nadal poświęcały się ewangelizacji Żydów, odrzucały przeważnie orientację mesjanistyczno-żydowską. Jednak ze

względu na nieprzerwany rozwój ruchu większość jeszcze istniejących organizacji, które chciały głosić Ewangelię Żydom, przemyślała jeszcze raz swoje stanowisko i w rezultacie dostosowała się do nowej sytuacji ostatecznie udzieliła też poparcia orientacji mesjanistyczno-żydowskiej. Te towarzystwa mesjanistyczno-żydowskie były również nieufne wobec aspektu charyzmatycznego, wskutek czego ich ostateczne zaangażowanie przyczyniło się do tworzenia gmin mesjanistycznych, które miały charakter ewangelikalny, ale nie charyzmatyczny.

Świat protestancki jako całość zareagował w różny sposób na ruch gmin mesjanistyczno-żydowskich. W roku 1975 prezbiterium chicagowskie Kościoła Prezbiteriańskiego USA zatwierdziło dla swojej gminy żydowskiej w Chicago nową orientację mesjanistyczno-żydowską. Również *School of World Mission*, prowadzona przez *Fuller Theological Seminary*, zapewniła o swej akceptacji w wydanym w roku 1976 oświadczeniu. *National Association of Evangelicals* przeznaczyła też we własnych publikacjach miejsce na zamieszczenie informacji o swym poparciu dla ruchu (1977).

Ruch Żydów mesjanistycznych w Izraelu

Ruch Żydów mesjanistycznych w Izraelu odzwierciedla typowo izraelskie połączenie wspartego silną wolą dążenia do niezależności i głębokiego poczucia przynależności do jednego narodu. Dlatego też mimo znacznych różnic i napięć ich współzależność jest powszechnie uznawana. Społeczność wszystkich Żydów mesjanistycznych w Izraelu obejmuje obecnie ponad 70 gmin hebrajskojęzycznych, 25 rosyjskojęzycznych i 5 etiopskich, używających języka amharskiego.

Do wczesnych pionierów zaliczani są Moshe Immanuel Ben-Meir (1904-1078) i Hayim Haimoff [Bar-David] (1904-1991). Ben Meir próbował już w roku 1925 założyć gminę mesjanistyczną; należał też do jednej spośród kilku rodzin Żydów mesjanistycznych, którzy przebywali w kraju, gdy w roku 1948 utworzono państwo Izrael. Do końca lat pięćdziesiątych pracował dla organizacji chrześcijańskich, szerzących Ewangelię wśród Żydów, ale do ich działalności odnosił się coraz bardziej krytycznie. Wniósł znaczący wkład w wydanie *Szir Chadasz*, śpiewnika, który był używany w większości gmin mesjanistycznych aż do jego ponownego opracowania w roku 1976. Także rodzina Haimoffa, która wyjechała z Bułgarii w roku 1928, przebywała w roku 1948 w Izraelu i stworzyła tam załóżki w większości bułgarskiej gminy w Ramat Gan, która została utworzona w 1957 roku. Wszystkich sześciu synów Haimoffa działa aktywnie w ruchu mesjanistycznym, podobnie jak

jego córka, która jest żoną Gershona Nerela, uczonego i historyka ruchu a także lidera mesjanistycznego moszawu Yad Hashmona.

W drugim pokoleniu pionierów ważną rolę odgrywają Victor Smadja, Joseph Shulam Menahem Benhayim. Urodzony w Tunisie Smadja i jego żona wyjechali jako młodzi wierzący w roku 1955 do Izraela. Smadja służy ruchowi nauczaniem, publikacjami i pracą duszpasterską; od ponad dwudziestu lat kieruje jako starszy hebrajskojęzycznym *Messianic Assembly* w Jerozolimie. Shulam urodził się w roku 1946 i został ochrzczony w roku 1962; jest liderem *Netivya Bible Instruction Ministry* i gminy Ro'eh Yisrael, a także nauczycielem biblijnym i uczyonym, który założył mesjanistyczny college i opracował komentarz do Listu do Rzymian. W roku 1963 Benhayim i jego żona Haya należeli do pierwszych amerykańskich Żydów mesjanistycznych, którzy zorganizowali swój wyjazd, *aliyah*, do Izraela. Benhayim był starszym, ale nie pastorem, odgrywał jednak ważną rolę jako nauczyciel i autor; ponadto służył od roku 1976 do 1993 jako sekretarz izraelski w *International Messianic Jewish Alliance*.

Z biegiem lat powstało wiele gremiów i zrodziło się dużo inicjatyw dla wspierania współpracy. Tak więc istnieje *Messianic Jewish Alliance of Israel*, który obecnie nie jest związany z *International Alliance*. W połowie lat osiemdziesiątych zaczął się rozwijać hebrajskojęzyczny narodowy Krąg Starszych, który organizuje fora służące dyskusjom i modlitwie. Utworzono narodowy Komitet Ewangelizacyjny, do którego przyjmowano młodych liderów. W roku 1997 powołano do życia *Messianic Action Committee*, aby przeciwstawić się dążeniom Knesetu do ustanowienia praw skierowanych przeciw Żydom mesjanistycznym.

Israel College of the Bible w Jerozolimie jest miejscową instytucją kształcenia teologicznego studentów izraelskich i zagranicznych. Z inicjatywy skandynawskiej utworzono w roku 1982 *Caspari Center* jako centrum studiów biblijnych i żydowskich, którego nadrzędnym celem jest wspieranie ruchu poprzez kształcenie teologiczne. Ten sam cel przyświeca *United Christian Council*, który wraz z *Caspari Center* wydaje anglojęzyczne czasopismo *Mishkan*.

Masowy napływ Żydów z byłego Związku Radzieckiego w latach dziewięćdziesiątych przyspieszył rozwój ruchu mesjanistyczno-żydowskiego, ponieważ z jednej strony *aliyah*, wyjazd do Izraela, organizowali Żydzi mesjanistyczni, z drugiej zaś nowi imigranci byli bardziej otwarci na Ewangelię. Od końca lat dziewięćdziesiątych, gdy zaczęła się druga intyfada, niosąca z sobą większą niepewność i poważniejsze problemy gospodarcze,

wielu Izraelitów zadaje sobie coraz częściej pytania o sens życia.

Rozwój w latach dziewięćdziesiątych jest udokumentowany w szczegółowym raporcie ruchu mesjanistycznym w Izraelu, którego autorami są Kai Kjaer-Hansen i Bodil F. Skjott. Raport ten opublikowali w roku 1999 w specjalnym wydaniu *Mishkan* pod tytułem *Facts and Myths About the Messianic Congregations in Israel*. Ruch rośnie jednak nadal w sposób zauważalny, o czym świadczą liczby dotyczące największych gmin mesjanistycznych Izraela, które zostały zaczerpnięte z traktatu w *Mishtan* i zaktualizowane w oparciu o dane statystyczne, opublikowane przez Ewana Thomasa w czerwcu 2004 roku (w nawiasach podany jest rok utworzenia poszczególnych gmin):

Carmel Assembly, Mount Carmel (1991):

David Davis (160 członków, 60 pochodzenia żydowskiego; obecnie 300 i 120).

Peniel Fellowship, Tiberias (1982):

Daniel Yahav (180 członków, 80 pochodzenia żydowskiego; obecnie 320 i 150).

Grace and Truth Christian Assembly, Rishon Letzion (1976):

Baruch Moaz (200 członków, 165 pochodzenia żydowskiego; obecnie 450 i 350).

HaMa'ayan, Kfar Saba (1989):

Tony Sperandeo (90 członków, 60 pochodzenia żydowskiego; obecnie 150 i 100).

Ohalei Rachamim, Kiryat Yam (1995):

Eitan Shishkoff (85 członków, 70 pochodzenia żydowskiego; obecnie 280 i 170).

New Life Messianic Fellowship, centrum Haify (1990):

Victor Redko (95 członków, 85 pochodzenia żydowskiego). Gmina już nie istnieje.

Beit Asaf, Netanya (1978/83):

Evan Thomas (80 członków, 60 pochodzenia żydowskiego; obecnie 190 i 120).

Z raportu Kjaer-Hansena i Skjotta wynika następujący obraz ruchu mesjanistycznego w Izraelu:

1. Prawie wszystkie gminy obchodzą w jakiejś formie święta żydowskie i widzą ich spełnienie w Jezui. Gminy, które zostały utworzone już w latach dziewięćdziesiątych, mają jasną teologię dotyczącą ich znaczenia. Odnosi się to też do niektórych gmin, powstałych po roku 2000, ale nie do wszystkich. Niektóre z ugrupowań rosyjskich traktują swoje zgromadzenia po prostu tylko jako okazję do spotkań w gronie wierzących imigrantów.

2. Większość gmin nie uwzględnia świąt chrześcijańskich; możliwe, że czynią to pojedyncze osoby. Wyjątek stanowią gminy rosyjskie, których członkowie obchodzili już w byłym Związku Radzieckim święta chrześcijańskie.

3. Starsze gminy stawały się z biegiem lat coraz bardziej żydowskie, przy czym da się zauważyć postępujący trend do przejmowania elementów liturgii synagogałnej. Sześć gmin można określić jako liturgiczne. Istnieją jednak inne gminy, które nie uważają się za liturgiczne, ale mimo to w ich liturgii występują niektóre elementy

żydowskie, chociaż panuje tu duża różnorodność. Czytania Tory mają miejsce także w niektórych gminach o mniej liturgicznym charakterze.

4. Większość gmin obchodzi raz w miesiącu Wieczere Pańską, przy czym większość z nich nie trzyma się wyraźnie sformułowanej liturgii.

5. Tylko 20 spośród 69 gmin, uwzględnionych w raporcie, ma ściśle sformułowane wyznanie wiary. Inne reprezentują pogląd, że Biblia jest dla nich wystarczającym autorytetem. Niektóre stwierdziły, że nie mają jeszcze wyznania wiary, ale opracują je w przyszłości. Jednak nauka, którą reprezentują te ugrupowania, jest na ogół zgodna z klasycznymi wyznaniem wiary. Istnieją duże rozbieżności w treści wyznań wiary poszczególnych gmin.

6. Większość gmin, które osiągnęły większą stabilizację, posiada strukturę władzy złożoną ze starszych, z liderem gminy i diakonami, wspierającymi starszych. Tylko w około 25 % gmin istnieje formalne członkostwo.

W swojej działalności wykraczającej poza granice Izraela bracia Benjamin i Reucen Berger, pastory gminy gromadzącej się w Christ Church na jerozolimskim Starym Mieście, wnieśli duży wkład w szerzenie w Europie i Afryce informacji o ruchu mesjanistycznym i wyzwaniach, jakie stwarza dla kościołów i gmin chrześcijańskich. Bracia Berger angażują się też w dzieło pojednania z chrześcijanami arabskimi, podobnie jak czyni to kierowana przez Salima Munayera i Evana Thomasa inicjatywa *Musalaha* (Przebaczenie i Pojednanie), która próbuje poprzez tak zwane „desert encounters” (spotkania na pustyni), seminaria, konferencje modlitewne i literaturę przełamać zaklęty krąg nieufności w obu wspólnotach narodowych.

Ruch Żydów mesjanistycznych w byłym Związku Radzieckim

O potrzebie znajdowania przez Żydów wierzących w Jezusa własnej żydowskiej formy wyrażania swej wiary świadczą wydarzenia w mołdawskim mieście Kiszyniów. W roku 1882 pewien pobożny Żyd o nazwisku Joseph Rabinowicz, z Kiszyniowa, należącego wówczas do imperium rosyjskiego, uwierzył w Jezusa podczas swego pobytu w Jerozolimie. Po powrocie utworzył w Kiszyniowie gminę, zwaną „Izraelici Nowego Przymierza”, którą z perspektywy czasu można potraktować jako prekursorkę ruchu Żydów mesjanistycznych. Ruch utworzony przez Rabinowicza przestał istnieć z chwilą jego śmierci w roku 1899. Ze względu na znaczenie tego precedentalnego przypadku i prawdziwej siły twórczej Rabinowicza polecamy anglojęzyczną książkę Kaia Kjaer-Hansena o eksperymencie w Kiszyniowie (patrz: Załącznik).

Szybki rozwój ruchu Żydów mesjanistycznych w wielu państwach, należących wcześniej do byłego Związku Radzieckiego, jest jednym z

najbardziej zdumiewających zjawisk ostatnich piętnastu lat. Już około roku 1987 istniały w obrębie istniejących kościołów i gmin protestanckich na Ukrainie pierwsze nieformalne grupy Żydów wierzących w Jezusa. Gorbaczowska pierestrojka z połowy lat osiemdziesiątych, która doprowadziła do upadku komunizmu w roku 1991, przyniosła nową wolność i wzbudziła głębokie pragnienie poszukiwania sensu życia i własnej tożsamości. Wielu ludzi o żydowskich korzeniach zaczęło potwierdzać lub odkrywać na nowo swoją tożsamość żydowską. Niektórzy z nich byli chrześcijanami, a spora ich liczba pracowała jako pastory zborów baptystycznych lub zielonoświątkowych. Inni zaś, którzy nie mieli żadnych kontaktów z chrześcijaństwem i nie otrzymali wychowania żydowskiego, byli otwarci na słuchanie Ewangelii o Jezusie. Od tego czasu większość nowych wierzących Żydów doszło do wiary poprzez bezpośrednie spotkania z Jezusem lub w inny nadzwyczajny sposób. Wskutek tego w wielu miastach, przede wszystkim na Ukrainie, zaczęły się spotykać małe grupy Żydów wierzących w Jezusa. Pierwsze, oficjalnie uznawane gminy Żydów mesjanistycznych, zostały utworzone w latach 1993-94, po tym jak baptyści i zielonoświątkowcy nie zgodzili się na obecność jednoznacznie określonego w swej tożsamości elementu żydowskiego w obrębie swoich organizacji.

Upadek komunizmu otworzył też ewangelistom z Zachodu drzwi do Europy Wschodniej i byłego Związku Radzieckiego. Na początku lat dziewięćdziesiątych Jonathan Bernis, działający wówczas w *Hear O Israel Ministries*, wpadł na pomysł zorganizowania ewangelizacyjnego festiwalu muzycznego w Rosji; pierwszy festiwal odbył się w roku 1993 w Sankt Petersburgu. Jego festiwale „Hear O Israel” były pierwszymi, organizowanymi przez Żydów mesjanistycznych, masowymi ewangelizacjami, na które ściągająca znaczna liczba ludzi do większych miast, takich jak Sankt Petersburg, Moskwa, Kijów, Odessa, Mińsk, Kiszyniów i Nowosybirsk. Festiwale te zaowocowały powstaniem lub znacznym liczebnym wzrostem ponad dwudziestu gmin. Festiwale „Hear O Israel” nadały nowemu ruchowi większy rozgłos, przyczyniając się wprawdzie do bliższego zapoznawania z nim ludności żydowskiej, zwłaszcza w miastach, ale też wyzwalając reakcje w postaci ostrzeżeń w synagogach przed „mesjanistycznymi” Żydami. Poza tym za sprawą festiwali pewne elementy nabożeństw uwielbiających Boga, w formie mesjanistycznych tańców Dawidowych i pieśni uwielbienia z USA i Izraela, przeniknęły do ruchu Żydów mesjanistycznych w Europie Wschodniej, chociaż tam też jest grana autentyczna, rodzima, muzyka żydowska.

Nie ma wątpliwości, że ruch Żydów mesjanistycznych rozwija się dość szybko na Ukrainie, w Mołdowie, na Białorusi i w zachodniej Rosji. Sytuacja jest jednak bardzo niepewna i ciągle się zmienia. Wielu Żydów mesjanistycznych wyjeżdża zarówno do Izraela jak i do Niemiec. W rezultacie zachodzi w gminach ciągła fluktuacja wiernych i nierzadko brakuje stabilności wśród kadry liderów. Mimo pewnych incydentalnych napięć współistnieją zarówno gminy, utrzymywane wyłącznie przez miejscowych wiernych, jak i gminy, związane z organizacjami, które są sponsorowane przez północnoamerykańskie inicjatywy misyjne. Wpływy zewnętrzne zaznaczyły się być może najtrwalej w utworzeniu *Messianic Jewish Bible Institutes* w celu kształcenia przyszłych liderów; ta inicjatywa opiera się na współpracy dwóch wielkich organizacji Żydów mesjanistycznych. Pierwsza szkoła istnieje nadal w Odessie; są też nadzieje na ponowne otwarcie drugiej szkoły w Moskwie, która została zmuszona, przynajmniej na krótki czas, zawiesić swoją działalność.

Inne kraje

Ruch Żydów mesjanistycznych w innych krajach jest w porównaniu z trzema dużymi ośrodkami w Izraelu, Ameryce Północnej i zachodniej części byłego Związku Radzieckiego jeszcze stosunkowo słabo rozwinięty. Pojawiają się jednak oznaki zapowiadające jego rozwój, zwłaszcza w Niemczech i Ameryce Łacińskiej.

Niemcy mają obecnie najszybszy w świecie wzrost udziału Żydów w ogólnej liczbie ludności, co jest skutkiem przede wszystkim polityki rządu, wspierającego finansowo żydowskich imigrantów, którzy przybywają prawie wyłącznie z byłego Związku Radzieckiego. W roku 1995 Władimir Pikman z Kijowa utworzył gminę mesjanistyczną w Berlinie, co doprowadziło do powstania *Beit Sar Shalom* i założenia innych gmin w Niemczech. W chwili obecnej istnieje w Niemczech około dwunastu ugrupowań mesjanistycznych.

Rozwój ruchu Żydów mesjanistycznych jest ostatnio najbardziej zauważalny w Ameryce Łacińskiej, gdzie panuje wyjątkowa sytuacja historyczna, wyrażająca się tym, że wiele milionów ludzi tam mieszkających jest potomkami marranów. (Marranami byli Żydzi w Hiszpanii, a później w Portugalii, którzy zostali zmuszeni siłą do przyjęcia chrztu katolickiego, ale wewnątrznie pozostali Żydami.) Wielu Latynoamerykanów, mających Marrano za swoich przodków, chce obecnie odkrywać na nowo swoje żydowskie korzenie, a tym, dla których wiara w Jezusa ma prawdziwe znaczenie, nowe ugrupowania Żydów mesjanistycznych oferują możliwość zachowania swojej tożsamości żydowskiej przy jednoczesnym trwaniu w

wierze w Jezusa. Przez władze rabinistyczne nie są oni uznawani za autentycznych Żydów, ponieważ nie mogą tego udowodnić na podstawie swojej historii rodzinnej.

Największa gmina Żydów mesjanistycznych w Ameryce Łacińskiej liczy kilkuset członków i znajduje się w Belo Horizonte w Brazylii; gdzie utworzono *Messianic Jewish Bible Institute*, kształcący liderów, przygotowanych do zakładania nowych gmin. Według tego samego wzorca – bujny rozwój gminy, poprzedzony utworzeniem instytutu biblijnego – postępuje się też w Buenos Aires w Argentynie. Poza tym istnieją ugrupowania Żydów mesjanistycznych w Ameryce Środkowej, zwłaszcza w Meksyku.

W niektórych krajach europejskich istnieją aliance Żydów mesjanistycznych, należące do *International Alliance*. Jednak na przykład w Holandii i Szwajcarii alians krajowy składa się przeważnie z chrześcijan hebrajskich. Ruch mesjanistyczny rozwinął się nieco bardziej w Wielkiej Brytanii, gdzie jest zorganizowany wokół *London Messianic Congregation*, kierowanej przez dr Ruth Fleischer. Pierwszą gminę europejską utworzył w roku 1963 w Paryżu Paul Ghenassia, który wraz z Marcelem Beckrichem wykonał ważną pracę pionierską. Ghenassia kieruje obecnie gminą w Brukseli, utworzoną w latach osiemdziesiątych przez kobietę, która została później jego żoną. Zarówno w Wielkiej Brytanii jak i we Francji ruch Żydów mesjanistycznych ma żywą historię, nie pozbawioną skandali kłótni, wynikających częściowo z naruszania zasad moralnych a częściowo ze skrajnych poglądów teologicznych. *International Alliance* stara się udzielać wsparcia aliansom krajowym w celu zapewnienia im stabilności, koncentrując się w ramach specjalnych akcji lokalnych na opracowywaniu i realizacji programów jesiwy;

W Wielkiej Brytanii istnieją liczne wspólnoty wierzących, złożone zarówno z Żydów jak i z ludności nie żydowskiej. Ludzie ci interesują się swoimi korzeniami żydowskimi i judaizmem mesjanistycznym, ale nadal nie odbywają regularnych nabożeństw wspólnotowych i nie pielęgnują świadomego stylu życia adekwatnego dla ruchu mesjanistyczno-żydowskiego. W latach dziewięćdziesiątych powstało szereg lokalnych gmin, które dostrzegają konieczność posiadania własnej specyfiki przez gminy względnie synagogi żydowskie.

We Francji nie przetrwało centrum mesjanistyczne w Nicei, ale istnieją gminy w Strasburgu, Marsylii i kilku innych miastach, z dużym odsetkiem ludności żydowskiej. Utworzona na początku lat dziewięćdziesiątych gmina

mesjanistyczna w Amsterdamie, którą kieruje pastor wykształcony w USA, organizuje coroczne konferencje. Jeśli chodzi o Europę Wschodnią, zauważalne są dążenia ruchu Żydów mesjanistycznych do zaistnienia na Węgrzech, ale jak dotychczas nie odniosły jednak znaczącego sukcesu. Natomiast w Rumunii istnieją cztery gminy mesjanistyczne. Ugrupowania Żydów mesjanistycznych istnieją także w Australii, w Nowej Zelandii i Afryce Południowej.

Jedność ruchu

Ruch Żydów mesjanistycznych nie posiada ani struktur władzy, obejmującej wszystkich jego członków, ani centralnego organu kierowniczego. *International Messianic Jewish Alliance* jest wspólnotą integrującą liderów aliansów mesjanistyczno-żydowskich w tych krajach, w których ruch jest obecny.

Zasady członkostwa w gminach i wspólnotach Żydów mesjanistycznych opierają się – podobnie jak jest praktykowane w wolnych gminach i kościołach – na modelu dobrowolnego wstępowania (i niekiedy też dobrowolnego występowania). Wydaje się to wynikać częściowo z wpływów protestantyzmu ewangelikalnego, szczególnie północnoamerykańskiego. Jednak model, wzorowany na praktykach wolnych kościołów, odzwierciedla też instynktowny opór większości Żydów mesjanistycznych przeciw „kontrolni kościelnej”, którą utożsamiają z podporządkowaniem się władzy nie-Żydów (Nauka Jezusa o modelu władzy w Ewangelii św. Łukasza 22, 24-27 brzmi w uszach Żydów zupełnie inaczej).

Jednakże dla Żydów mesjanistycznych szczególnie istotna jest świadomość przynależności do jednego wybranego narodu. Z tego powodu, mimo ogromnych i z pozoru nieprzezwycięzalnych różnic teologicznych, przeżywają często – raczej rzadkie w kręgach ewangelikalnych – napięcie między tendencją do zrywania więzi z błędzącym bratem a instynktowną wiernością własnemu narodowi.

Najważniejsze przyczyny napięć

W ruchu Żydów mesjanistycznych istnieje kilka głównych kwestii spornych, w których nie można znaleźć łatwego rozwiązania. Biorąc pod uwagę ich znaczenie i emocje, jakie wywołują, można je wymienić w następującej skali malejącej: 1) miejsce i rola Tory w epoce Nowego Przymierza; 2) napięcia między ruchem w ziemi izraelskiej (Eretz-Israel) a ruchem w diasporze; 3) napięcia między charyzmatyzmem i ewangelikalizmem.

1. Miejsce i rola Tory w epoce Nowego Przymierza

Tora – Prawo Boże – jest dla wszystkich Żydów mesjanistycznych centralnym punktem ich teologii, ponieważ odgrywa główną rolę w kształtowaniu życia i tożsamości Żydów. Jest trudno być Żydem mesjanistycznym bez ustosunkowywania się do Tory. W obrębie ruchu mesjanistycznego, jak będzie to nieco dalej opisane, podchodzi się do Tory w różnorodny sposób.

Najłatwiej można chyba zrozumieć całe spektrum różnych poglądów, wyrażanych przez Żydów mesjanistycznych na temat Tory, jeśli zacytuje się najważniejsze dla nich teksty nowotestamentalne, które traktują jako podstawę swojej ogólnej teologii. Dla większości Żydów mesjanistycznych spoza Izraela kluczowy tekst pochodzi z Ewangelii Mateusza (5, 17), gdzie jest napisane: „*Nie sądzcie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków. Nie przyszedłem znieść, ale wypełnić.*” Tora pozostaje tu nienaruszona, a decydujące pytanie brzmi: Co oznacza „wypełnić” Torę? Z tej kwestii wyłania się w rezultacie następujące pytanie: Jak należy przestrzegać Tory w porządku Nowego Przymierza, które zostało ustanowione przez Jezusa i przypieczętowane darem Ducha Świętego.

Odpowiedzi Żydów mesjanistycznych na te pytania mogą brzmieć różnie i tak też jest w rzeczywistości. Dla tych natomiast, którzy powołują się przede wszystkim na Mateusza (5, 17), uznawanie Tory odgrywa ważną rolę w określaniu ich własnej tożsamości. Ich tożsamość jest oparta na przynależności do ludu Przymierza, co w ich rozumieniu dokonało się lub spełniło poprzez Jezusa. To stanowisko przypisuje Torze większe znaczenie, stosownie do słów Jezusa, że ten „będzie największym w Królestwie Niebieskim”, który naucza innych przestrzegać najmniejszych przykazań (por. Mt 5, 15). Zgodnie z tą interpretacją Jezua przekazał uczniom w swojej nauce, poczynając od Kazania na Górze (Mt 5-7), dokładny wykład uniwersalnej Tory. Ewangelia Mateusza jest w rzeczywistości bardzo ważna dla Żydów mesjanistycznych, co nie powinno dziwić, ponieważ Mateusz kierował ją do Żydów wierzących w Jezusa w pierwszym wieku.

Różnice występujące obecnie wśród Żydów mesjanistycznych, które dotyczą zastosowania Tory, odpowiadają pod pewnymi względami różnicom występującym w obrębie głównego nurtu wspólnoty żydowskiej. Wszyscy oni żyją w tej samej sytuacji – bez świątyni, bez liturgii ofiarnej i bez czynnego kapłaństwa. Większość żyje w środowiskach społecznych, w których pełne przestrzeganie różnych praw, w tym również dotyczących spożywania

pokarmów, wiąże się ze szczególnymi obciążeniami. Jednak dla Żydów mesjanistycznych, w odróżnieniu od innych, Brit Hahadasza, Nowy Testament, jest autorytatywną Księgą, wskazującą sposób zastosowania Tory w dzisiejszych czasach. Tam natomiast, gdzie Nowy Testament nie mówi nic odnośnie konkretnych praktyk żydowskich, Żydzi mesjanistyczni interpretują te praktyki w świetle wypełnienia Tory przez Jezusa. Tak więc w kontekście Nowego Przymierza Żydzi mesjanistyczni nadal obrzezują swoich synów, obchodzą święta biblijne, w tym również szabat – ale to wszystko czynią dla Jezui. W zasadzie przestrzegają przepisów Tory dotyczących pokarmów (Kpł 11) oraz małżeństwa i wstrzemięźliwości seksualnej (Kpł 18). Mądrość Nowego Przymierza wyraża się w elastyczności praktycznego zastosowywania różnych wskazań w oparciu o refleksję, inspirowaną przez Ducha Świętego. Okres Królestwa lub Nowego Przymierza wprowadza też zmiany w Torze. Tak więc na przykład większość Żydów mesjanistycznych nie wykluczyłaby nieobrzezanych cieleśnie nie-Żydów od uczestnictwa w charakterze gości w ich ucztach sederowej. Wychodzą z założenia, że jedność wspólnoty obrzezanych serc wprowadziła zmianę, z powodu której takie wykluczenie – przy istniejących głębokich relacjach w obrębie Nowego Przymierza – nie ma już uzasadnienia. Ten wymiar nowego stosowania przepisów prawnych w Nowym Przymierzu można porównać z tym, co w judaizmie jest określane jako *Halakhah* – dostosowanie Tory do sytuacji.

W spektrum poglądów dotyczących Tory najbardziej konserwatywne stanowisko zajmują ci Żydzi mesjanistyczni, – a jest ich w skali ogólnoswiatowej nie więcej niż dziesięć procent – którzy podporządkowują się *Halaka* rabinów we wszystkich sprawach, w których nie ma wyraźnej sprzeczności z Pismem Świętym. W rozumieniu tej mniejszości rozdział 23 Ewangelii św. Mateusza zakłada aktualność autorytetu rabinistycznej *Halaka* we wszystkich praktycznych kwestiach religijnych i etycznych, przy czym należy się stosować do tego, czego wymagają rabini, ale nie naśladować ich czynów (werset 3). Dlatego Żydzi mesjanistyczni, którzy reprezentują to stanowisko, prowadzą zasadniczo żydowsko-ortodoksyjny tryb życia: przestrzegają rabinistycznych praw rytualnej czystości *Kashrut*, mycia rąk, oraz praw dotyczących modlitwy, w tym niekorzystania w szabat z samochodu. W przeciwieństwie do nich zdecydowana większość Żydów mesjanistycznych, którzy podkreślają spełnienie się Tory w Nowym Testamencie, przestrzega rabinistycznej *halakha*, ale nie uważa się za podległą władzy rabinistycznej. Żydzi mesjanistyczni, którzy przestrzegają Tory, są jednak akceptowani w obrębie żydowskiej wspólnoty

mesjanistycznej, o ile zachowują te same ogólne biblijne zasady wiary, które są wspólne dla wszystkich Żydów mesjanistycznych.

Na drugim krańcu spektrum znajdują się ci wszyscy, dla których kluczowe teksty pochodzą z Listów Pawła, przede wszystkim takie fragmenty jak: „*[Chrystus] ...obie części {ludzkości} uczynił jednością, bo zburzył rozdzielający je mur – wrogość. W swym ciełe pozbawił On mocy Prawo przykazań wyrażone w zarządzeniach ...*” (Ef 2,14-15) oraz „*Do czasu przyjścia wiary byliśmy poddani pod straż Prawa i trzymani w zamknięciu aż do objawienia się wiary*” (Ga 3, 23). Niektórzy Żydzi mesjanistyczni, szczególnie w Izraelu, nauczają, że wierzący, ochrzczeni w imię Mesjasza, są umarli dla Prawa. Czytelnik nie będący Żydem nie powinien jednak zapominać o tym, że nawet dla tych Żydów mesjanistycznych, którzy obstają przy tym, że Prawo Mojżeszowe straciło ważność wskutek śmierci Jezusa na Krzyżu, Tora ma nadal znaczenie, jakiego nie może mieć dla nieżydowskich wierzących, kierujących się podobną teologią. Wynika to przede wszystkim z tego, że obietnice Przymierza i Ziemi Obiecanej zostały najpierw złożone Abrahamowi. Konieczność obrzezania, wiążąca się ściśle z tożsamością izraelską względnie żydowską, oparta jest na przymierzu zawartym z Abrahamem, a nie na przymierzu synajskim. Przestrzeganie szabatu nie podlega więc dyskusji.

2. Napięcia między ruchem w ziemi izraelskiej (Eretz-Israel) i ruchem w diasporze

Istnieje kilka istotnych różnic między ruchem Żydów mesjanistycznych w Izraelu i ruchem w diasporze. Występują duże różnice w podejściu Żydów mesjanistycznych do własnej tożsamości, w zależności od środowiska, w którym żyją. W diasporze, gdzie Żydzi stanowią mniejszość, a tradycyjna wspólnota żydowska odmawia wierzącym w Jezusa tożsamości żydowskiej, wspólnota Żydów mesjanistycznych odczuwa silną potrzebę potwierdzenia i demonstrowania swojej tożsamości żydowskiej. Ta sytuacja sprawia, że Żydzi mesjanistyczni mają tendencję do wyrażania swojej tożsamości poprzez odpowiedni ubiór i pielęgnowanie obyczajów żydowskich. Natomiast w państwie izraelskim Żydzi mesjanistyczni nie mają takiej potrzeby potwierdzenia swojej tożsamości żydowskiej. Mimo decyzji Sądu Najwyższego, odmawiającej Żydom wierzącym w Jezusa korzystania z „Prawa Powrotu”, i mimo gwałtownego niekiedy oporu nastawionych antymisyjnie ortodoksyjnych Żydów, większość ludności izraelskiej widzi w Żydach mesjanistycznych pełnoprawnych Żydów. Z tego powodu Żydzi

mesjanistyczni w Izraelu zachowują się w kwestii ubiorowi rytuałów mniej demonstratywnie niż bracia i siostry w diasporze.

Różnice w zewnętrznym wyrażaniu wiary nie są może głównymi przyczynami istniejących napięć. Napięcia powstają raczej stąd, że kwestia dotycząca „serca” ruchu rozpatrywana jest z różnych punktów widzenia. Dla ruchu mesjanistycznego w Izraelu ziemia izraelska a w szczególności miasto Jeruzolima stanowią centrum profetyczne, w którego kierunku zmierza historia. Oczywiście, międzynarodowy ruch mesjanistyczny, jak w ogóle cały świat żydowski, ukierunkowany jest na Izrael. Jednak ośrodek dyspozycyjny, można by też powiedzieć ośrodek dynamiki ruchu mesjanistycznego w diasporze znajduje się w Stanach Zjednoczonych. Tam właśnie ruch jest najbardziej rozwinięty i dysponuje największym wsparciem finansowym ze strony różnych instytucji. Dlatego ruch północnoamerykański wywiera największy wpływ na doktrynę i politykę ruchu w skali ogólnoswiatowej, zwłaszcza w przeżywającej ciągle zmiany Europie Wschodniej. Ta różnica powoduje bardzo silne napięcia w obrębie ruchu Żydów mesjanistycznych.

Inna ważna różnica dotyczy stosunku do przeszłości. Decydujący wpływ na ukształtowanie się współczesnego narodu izraelskiego wywarły Holokaust i świadomość nowego początku, związanego z utworzeniem państwa Izrael. Żydzi mesjanistyczni w Izraelu pojmują swój ruch jako „powstanie ze śmierci do życia”, czyniąc to bardziej dobitnie niż w ruchu amerykańskim, gdzie ten przełom nie był przeżywany w tak przerażający sposób. Ten ostry kontrast znajduje swoje odzwierciedlenie w odmiennych typach wrażliwości.

Ważnym punktem w tym kontekście jest ogólny stosunek Żydów mesjanistycznych do judaizmu rabinicznego. Wyraża się on w szerokim spektrum poglądów, poczynając od tych, które aprobuje judaizm rabiniczny jako cudowny i prawdziwy, chociaż niekompletny system religijny, a kończąc na tych, które go po prostu odrzucają jako błędną doktrynę. Większość Żydów mesjanistycznych zajmuje pośrednie stanowisko i - przy zachowaniu pewnej ostrożności - dostrzega wartości tkwiące w judaizmie rabinicznym. Poglądy Żydów mesjanistycznych oscylują w pełni między szacunkiem i pogardą dla judaizmu rabinicznego. Ruch amerykański, mimo istniejącej w nim różnicy zdań odnośnie tej kwestii, jest raczej pozytywnie nastawiony do judaizmu rabinicznego. Większość Żydów mesjanistycznych mieszkających w Izraelu zajmuje bardziej negatywną postawę. W największych ośrodkach ruchu, poza Izraelem i Ameryką Północną, przeważa raczej pośrednie stanowisko.

3. Napięcia między charyzmatyzmem i ewangelikalizmem

Podobnie jak w świecie protestanckim również w ruchu Żydów mesjanistycznych istnieją napięcia między charyzmatyzmem i ewangelikalizmem. Te napięcia są prawdopodobnie bardziej widoczne w Izraelu, gdzie organizacje protestanckie, które zajmowały się szerzeniem Ewangelii i reprezentowały teologię ewangelikalną, jako pierwsze inicjowały tworzenie gmin złożonych z Żydów wierzących w Jezusę. W Stanach Zjednoczonych idee mesjanistyczne wywodzące się z ruchu Ludzi Jezusa miały silne zabarwienie charyzmatyczne, tak że napięcie między charyzmatyzmem i ewangelikalizmem po raz pierwszy ujawniło się w trakcie debaty dotyczącej przejścia od orientacji hebrajsko-chrześcijańskiej do mesjanistyczno-żydowskiej. Po rozstrzygnięciu tej kwestii w roku 1975 ruchowi Żydów mesjanistycznych byłoby trudno uznawać charyzmatyzm za odstępstwo od prawdziwej wiary ewangelikalnej.

To napięcie ujawnia się przede wszystkim w dwóch szczególnych obszarach aktywności: nabożeństwie i profetyzmie. Aspekt charyzmatyczny, obecny w przeważającej części ruchu mesjanistycznego, wyznacza szczególną rolę różnym formom cielesnej ekspresji, w tym ruchom ciała, w czasie nabożeństw, w czym wykazuje dużo podobieństw do różnych form żydowskich ruchów przebudzeniowych. Taniec jest bardzo rozpowszechnionym elementem nabożeństw i występuje wśród Żydów mesjanistycznych na ogół o wiele częściej niż w ruchu charyzmatycznym. Natomiast nabożeństwa w gminach mesjanistycznych, nie mających charakteru charyzmatycznego, są przeważnie pozbawione demonstratywnych form ekspresji (podobnie może jak w wielu wspólnotach baptystów i wolnych kościołów ewangelikalnych) lub są prowadzone w oparciu o *siddur*, żydowski modlitewnik, zmodyfikowany w duchu mesjanistycznym.

Najsilniejsze napięcia dotyczą jednak profetyzmu. Większość Żydów mesjanistycznych uważa powstanie swojego ruchu za rzeczywistość profetyczną czasów ostatecznych. W utworzeniu państwa Izrael i w powrocie narodu żydowskiego do własnego kraju widzą spełnienie prorocत्व biblijnych. Znamienne dla gmin charyzmatycznych i prowadzonych przez nie nabożeństw jest wygłaszanie aktualnych prorocत्व. Nic zatem dziwnego, że słowa prorocत्व, pochodzące z kręgów charyzmatycznych, zarówno izraelskich jak i zagranicznych, nierzadko odnoszą się do obecnej sytuacji politycznej, umieszczanej w eschatologicznym kontekście czasów ostatecznych.

Doktryna Żydów mesjanistycznych

Jak Żydzi mesjanistyczni rozumieją te nauki, które uchodzą za ogólnie obowiązujące potwierdzenie klasycznej doktryny chrześcijańskiej? Dla prawie wszystkich Żydów mesjanistycznych Biblia – zarówno Pisma hebrajskie jak i Pisma Nowego Przymierza – ma wyjątkowy, kanoniczny i autorytatywny charakter. Prawie wszyscy zgodziliby się z twierdzeniem, że nauka biblijna w całym swym kontekście jest autorytatywna dla Żydów mesjanistycznych. Chociaż większość ugrupowań mesjanistycznych w Ameryce Północnej, wiele w Europie Wschodniej i jedna ich część w Izraelu mają ustaloną doktrynę i zasady wiary, większość z tych, które nimi nie dysponują, zaakceptowałyby ich treść. Niektóre z tych zasad wiary są warte omówienia, ponieważ mają szczególnie wymiar w żydowskim kontekście.

Najbardziej godna uwagi jest nauka o Trójcy Świętej. Klasyczny, ortodoksyjny judaizm średniowieczny określał pojęcie *szituf*, według którego Bóg jest wielością osób, ale w pełnej, niepowtarzalnej jedności, lub Istotą złożoną z kilku istot, jako bałwochwalstwo dla Żydów, ale możliwe do przyjęcia dla chrześcijan. Żydzi mesjanistyczni przeważnie nie lubią mówić o „Trójcy”, lecz o „trójjedynę naturze Boga”. Chociaż chrześcijanom może się to wydawać tylko subtelną różnicą, jednak Żydom mesjanistycznym daje możliwość podkreślenia swej jedności z całą wspólnotą żydowską, bez sprawiania wrażenia, że wyznają tryteizm lub wiarę w trzech różnych bogów. Przy zastosowaniu określenia „trójjedyna natura Boga” istnieje – mimo unikania terminologii greckiej soboru nicejskiego – u przeważającej większości wierzących we wszystkich krajach zgodność odnośnie poglądu, że odrębne osobowości łączą się w jednym Bogu. Żydzi wolą po prostu cytować Biblię i pozwalać jej wypowiadać się na ten temat.

Tylko niektórzy liderzy żydowsko-mesjanistyczni znają dyskusje chrystologiczne pierwszych wieków historii Kościoła. Istnieją jednak wyjątki. Odkryło się wystarczająco dużo wykładów i szkoleń dotyczących tej kwestii, tak że prawie wszyscy są zgodni co do tego, że Jezua jest w pełni Bogiem i w pełni człowiekiem. Uważa się to za wniosek wpływający fragmentów Pism Nowego Przymierza. Liderzy z wykształceniem teologicznym i biblijnym, którym powierzono nauczanie w różnych ugrupowaniach ruchu, zajmują jasne stanowisko, że Jezua jako jedna Osoba ma dwie natury.

Grupa wspomnianych wyżej liderów z Izraela wydała niedawno bardzo ważne oświadczenie o trójjedynę istocie Boga i o boskości Jezusy. Ku zaskoczeniu wielu, kilku liderów odrzuciło to oświadczenie, a kilku, jak się

okazało, było w rzeczywistości Ebionitami, którzy nie uznają ani trójjedyną natury Boga ani artykułu wiary mówiącego, że Jezua jest jednocześnie prawdziwym człowiekiem i prawdziwym Bogiem. Jednak ci, którzy odrzucili to oświadczenie, są nieznaczającą mniejszością, uważaną za błędnowierców. Tak więc prawie wszyscy Żydzi mesjanistyczni, świadomie czy nieświadomie, poruszają się ogólnie mówiąc w granicach doktrynalnych, wyznaczonych przez klasyczne wyznania wiary.

Ważna jest też kwestia sakramentów. Większość Żydów mesjanistycznych dokonuje chrztu wierzących przez zanurzenie i nie praktykuje chrztu dzieci. W takim podejściu widzą większą zgodność ze zwyczajami żydowskimi. Chłopcy wchodzi przez obrzezanie w przymierze Abrahama, podczas gdy dziewczętom jest udzielane błogosławieństwo. Z tego powodu chrzest jest zastrzeżony tylko dla tych, którzy świadomie uwierzyli. W kręgach mesjanistyczno-żydowskich chrztowi przez zanurzenie przypisywana jest zazwyczaj wartość sakramentalna, jakiej nie ma dla wielu członków wolnych kościołów. W tak rozumianym chrzcie przez zanurzenie dokonuje się prawdziwe dzieło łaski, które wprowadza zbawcze dzieło Jezusa na Krzyżu i jego zmartwychwstanie w życie danej osoby. Wychodzi się z założenia, że chrzczony człowiek doświadcza w akcie chrztu rzeczywistości, która trwale oddziałuje na resztę jego życia. Poza tym przez sprawowanie Wieczerzy Pańskiej, czyli społeczności chleba i wina uczyty sederowej Mesjasza, dostępujemy prawdziwie udziału w owocach Jego śmierci, która odnawia Jego życie w nas. Większość liderów mesjanistyczno-żydowskich wierzy w realną moc, działającą w Wieczerzy Pańskiej, mimo że w różny sposób tłumaczą, jak i dlaczego tak się dzieje. W większości gmin Żydów mesjanistycznych na całym świecie sprawuje się raz w miesiącu Wieczerzę Pańską, ale znacząca mniejszość czyni to co tydzień. Niektóre sprawują ją w czasie szabatu po pełni Księżyca. Niewielka liczba gmin ogranicza się wyłącznie do okresu Paschy. Znaczenie Wieczerzy Pańskiej jest bezsprzecznie zakorzenione w święcie Paschy, ponieważ ono tworzyło jej pierwotny kontekst.

Kwestia innych sakramentów nie jest często poruszana. Można jednak odnieść wrażenie, że w wielu gminach Żydów mesjanistycznych inne praktyki religijne są traktowane jak sakramenty. Prawie wszyscy Żydzi mesjanistyczni zawierają małżeństwa pod baldachimem weselnym, *chupa*, na którym znajduje się szal modlitewny. Wypowiadane jest błogosławieństwo nad czerwonym winem, a państwo młodzi przypieczętowują nim formuły zaślubin. Ze względu na charyzmatyczne korzenie ruchu stosuje się często

namaszczenie ludzi w czasie nabożeństw. Wierzy się, że przez ten akt przekazywana jest uzdrawiająca moc Ducha Świętego. Także nałożeniu rąk przy ordynacji diakonów i starszych towarzyszy często namaszczenie olejem. Wydaje się znowu, że podchodzi się do niego w sposób sakramentalny, nawet jeśli nie nadaje się mu teologicznej interpretacji. Rozpowszechniony jest u Żydów pogląd, że za pośrednictwem świata fizycznego przekazywana jest prawdziwa duchowa treść i moc Boża, dlatego ten związek między aktem lub przedmiotem fizycznym i przekazywaniem prawdziwej duchowej treści jest dla Żydów mesjanistycznych czymś całkiem naturalnym.

Nabożeństwa i święta Żydów mesjanistycznych

Żydzi mesjanistyczni kształtują swoje nabożeństwa w różnorodny sposób. Obecnie istnieją różne rodzaje nabożeństw, poczynając od tych, które mają wyraźną strukturę liturgiczną, a kończąc na tych, które są prowadzone swobodnie, bez określonych strukturalnych form, a które ze względu na swój kształt i styl niewiele się różnią od nabożeństw ewangelikalnych wolnych kościołach. W niektórych przypadkach można spotkać się ze swobodnym połączeniem elementów tradycyjnej liturgii z nowymi, spontanicznymi formami.

Również i w tych kwestiach występują wyraźne różnice między Izraelem i diasporą. Największą wagę przykładają do liturgii Żydzi mesjanistyczni w Ameryce Północnej, natomiast najmniejsze znaczenie ma ona dla mieszkających w Izraelu. Większość Żydów mesjanistycznych w innych krajach zajmuje pośrednie stanowisko. W tych różnicach odzwierciedlają się podstawowe problemy, które można wyjaśnić różnymi wpływami i uwarunkowaniami historycznymi. Mniej intensywna orientacja liturgiczna w Izraelu wynika z wpływów misji wolnych kościołów, działających w początkowym okresie ruchu, z silniejszego akcentowania profetyzmu i z reakcji na sztywność form w judaizmie ortodoksyjnym. W Ameryce Północnej większość gmin stosuje niektóre najważniejsze części liturgii, uzupełniając je współczesną muzyką mesjanistyczno-żydowską, towarzyszącą modlitwie i uwielbieniu. Charakterystyczne dla Europy Wschodniej i Zachodniej dla Ameryki Południowej jest umiarkowane stosowanie liturgii.

Głęboka charyzmatyczność w szerokich kręgach ruchu mesjanistyczno-żydowskiego znajduje swój szczególnie wyraz w modlitwach uwielbienia. Ruch mesjanistyczny wyróżnia się dużą kreatywnością w tworzeniu muzyki i tekstów do tego typu modlitw. Dużo ich pieśni jest komponowanych w języku hebrajskim i śpiewanych na całym świecie. Kreatywność ta wyraża się też w

różnych formach tańców izraelskich, które obecnie towarzyszą stale modlitwom uwielbienia w czasie nabożeństw.

Nie jest chyba dziwne, że Żydzi wierzący w Jezusę i odczuwają o wiele bardziej niż wierzący z innych narodów napięcie między szacunkiem dla tradycji i wartości związanych z przeszłością a głęboką zależnością od przewodnictwa Ducha Świętego w czasach obecnych. W ruchu, który jest nadal młody i ciągle się rozwija, to napięcie najdramatyczniej dochodzi do głosu w różnych formach nabożeństw. Tak więc nabożeństwa, nie mające jakichkolwiek związków z tradycyjną liturgią, mogą łatwo prowadzić do powierzchowności, pozbawionej duchowych korzeni; natomiast akcentowanie ortodoksji i tradycji może równie łatwo ograniczać kreatywność i utrudniać działanie Ducha Świętego.

Szabat

Żydzi mesjanistyczni świętują szabat od zachodu Słońca w piątek do soboty. Nabożeństwo szabatowe w gminach mesjanistycznych odbywa się albo w piątek wieczorem albo w sobotę przed południem ewentualnie po południu i może przybierać różne formy. Niektóre nabożeństwa mesjanistyczno-żydowskie, przede wszystkim w Ameryce, zawierają główne elementy liturgii tradycyjnego nabożeństwa żydowskiego: psalmy wprowadzające, błogosławieństwa przed i po *Szma* (wzniosłe wyznanie wiary z Pwt 6,4) oraz samo *Szma*, zawierające czytania z Pwt 6 i 11 jak też z Lb 15. Nabożeństwo oparte na Torze, z błogosławieństwami i czytaniem z niej, jest bardzo szeroko rozpowszechnione w Ameryce i w wielu gminach Europy Wschodniej i stało się też integralną częścią kultu w niektórych gminach Żydów mesjanistycznych w Izraelu.

Poza tym bardzo rozpowszechniona jest uroczysta modlitwa *amidah* względnie *szemone esre*, której podstawowa treść sięga czasów Jezusów. Modlitwa ta zawiera siedem błogosławieństw na dzień szabatu i dziewiętnaście na pozostałe dni tygodnia. Powszechnie stosowane są również inne hymny klasyczne, jak *Adon Olam* lub *Aleinu*. Zawierają one w sobie najbardziej podstawowe nadzieje i wyznania żydowskie. *Aleinu* wyraża nadzieję Żydów na pełne odkupienie Izraela i innych narodów, tak że będą one wszystkie zjednoczone w oddawaniu czci Bogu Abrahama, Izaaka i Jakuba. Błogosławieństwo Aarona ma niemal uniwersalny wymiar.

Kalendarz świąt Żydów mesjanistycznych

Prawie wszyscy Żydzi mesjanistyczni przestrzegają zarówno w życiu wspólnotowym jak i rodzinnym corocznego cyklu świąt biblijnych. W ich

rozumieniu wszystkie święta w kalendarzu mesjanistyczno-żydowskim znajdują w osobie Jezusów swoje najgłębsze spełnienie. Okresy świąt są zgodne z żydowskim kalendarzem biblijnym i z tego względu są rozbieżne z kalendarzem kościołów chrześcijańskich, a niekiedy też z kalendarzem rabinistycznym.

Na początku roku obchodzone jest święto Paschy (Pessach), w czasie którego zarówno na zgromadzeniach wspólnotowych jak i przy uczcie sederowej w poszczególnych domach centralne miejsce zajmują wydarzenia związane z Wyjściem z Egiptu oraz ze śmiercią i zmartwychwstaniem Jezusów (Pierwsze plony). W tym czasie odbywają się bardzo ważne spotkania rodzinne w szerszym gronie osób i zgromadzenia wspólnotowe. Dla Żydów mesjanistycznych, którzy przykładają dużą wagę do biblijnych praktyk religijnych; święto Paschy wyznacza początek roku.

Jeśli chodzi o liturgię, najczęściej stosowana jest treść liturgii święta Paschy, która znajduje swój wyraz podczas uczty sederowej w kręgu rodzinnym lub w większej wspólnoty, gdzie opowiadana jest na nowo historia Paschy. Przebieg uroczystości opiera się na zbiorze tekstów, zwanym *hagada*, w którym przedstawione jest przede wszystkim Wyjście z Egiptu. Większość Żydów mesjanistycznych zachowuje podstawowe elementy tradycyjnej uczty sederowej: spożywanie macy (chleba praśnego), czterech kielichów wina czerwonego, gorzkich ziół (chrzanu), zielonych warzyw (sałaty lub pietruszki) i *charoset* (mieszanki z jabłek i orzechów). Dochodzą do tego zazwyczaj jeszcze inne elementy: tradycyjne błogosławieństwa, opowiadanie historii Paschy, cztery pytania dotyczące przyczyny, dla której ta noc różni się od wszystkich innych nocy, oraz wiele innych. Występują różne mesjanistyczno-żydowskie wersje uczty Seder, w których – przy zachowaniu tradycyjnych elementów – znajduje ona swoje spełnienie w osobie Jezusów.

Podczas *Szawuot* (Pięćdziesiątnicy) świętuje się nadanie Tory na Synaju i zesłanie Ducha Świętego na uczniów w Świątyni jerozolimskiej. Niektórzy Żydzi mesjanistyczni podtrzymują żydowską tradycję czytania Tory przez całą noc.

Jesienne dni świąteczne mają szczególne znaczenie we wszystkich wspólnotach Żydów mesjanistycznych. Początek wyznacza tradycyjne (ale nie biblijne) święto noworoczne *Rosz ha-Szana*, w czasie którego Żydzi mesjanistyczni dmą w róg *szofar*. Poza tym łączą znaczenie tego dnia z powrotem Mesjasza i ze wszystkimi fragmentami biblijnymi dotyczącymi Jego przyjścia. W centrum *Jom Kippur* znajduje się Jezus i Jego dzieło pojednania. Istnieją duże różnice między poszczególnymi wspólnotami w

sposobie przeprowadzania nabożeństw w ten Dzień Pokuty. Jedni sięgają do tradycyjnych modlitw przeznaczonych na te dni, podczas gdy inni, zorientowani mniej liturgicznie, uwypuklają jedynie biblijną treść i stosują odpowiednią dla tych świąt muzykę, towarzyszącą modlitwom uwielbienia.

Święto Namiotów (*Sukkot*) jest pojmowane jako prorocka wizja nadejścia Królestwa Bożego w całej jego pełni. Nauczanie koncentruje się wówczas głównie na wydarzeniach z życia Jezusa podczas tego święta (J 7-9). Widocznym dla każdego zwyczajem jest budowa *sukka*, prowizorycznego, tymczasowego namiotu, który symbolizuje przedstawiony w Księgach Wyjścia i Liczb okres przebywania na pustyni. Rodzina spożywa posiłki w *sukka* i zaprasza przyjaciół, aby wspólnie w radości wyrazić wdzięczność Bogu za Jego opiekę. Budowa namiotu *sukka* jest wielkim przeżyciem dla całej rodziny i przede wszystkim dzieci są zachęcane do ozdabiania namiotu własnoręcznie wykonanymi dekoracjami. Wielu Żydów mesjanistycznych wierzy, że w tym czasie urodził się Jezus, a podkreślają to także w kazaniach.

W grudniu obchodzone jest Święto Świąteł *Chanuka*. Choć ta pamiątka ponownego poświęcenia drugiej Świątyni opiera się tylko na Księgach Machabejskich, które nie są uważane za kanoniczne, przypisuje się jej jednak pochodzenie biblijne ze względu na wzmiankę w Ewangelii Jana (rozdz. 10). Ponieważ to święto zbiega się niemal w czasie z chrześcijańskimi uroczystościami narodzin Jezusa, niektórzy Żydzi mesjanistyczni łączą *Chanuka* z Wcieleniem, wierząc, że w tym czasie miało miejsce zwiastowanie i poczęcie Jezusa. W tym przypadku głoszone wtedy kazania i nauki dotyczą nie tylko wyzwolenia naszego narodu, lecz także przyjścia Mesjasza na świat i wydarzeń związanych z Jego Wcieleniem.

Choć święto *Purim* ma w Biblii raczej podrzędne znaczenie, jest ono jednak - zgodnie ze wskazaniami Księgi Estery - obchodzone przez wielu Żydów mesjanistycznych. Szczególną wagę przykładają się wtedy do wychowania dzieci. W pełnych humoru zabawach odgrywa się historię Estery, chodzi się na bale kostiumowe i spędza wspólnie czas w radosnej atmosferze. Po koszmarze Holokaustu historia Estery i wyzwolenia z niebezpieczeństwa grożącego ze strony Hamana jest szczególnie wymowna dla wszystkich Żydów, a Żydzi mesjanistyczni widzą w niej zapowiedź ostatecznego wyzwolenia przez Mesjasza Jezusę.

Rytuały przejścia u Żydów mesjanistycznych

Prawie wszyscy Żydzi mesjanistyczni przestrzegają, w znacznym stopniu w tradycyjnym stylu, żydowskich rytuałów związanych z wchodzeniem w

kolejne etapy życia. Jest to bardzo znamienne. Stwierdziliśmy już, że najbardziej rozpowszechnione jest obrzezanie, połączone z tradycyjnymi błogosławieństwami. Często wzywa się tradycyjnego żydowskiego *mohela*, który dokonuje ceremonii; tam zaś, gdzie to jest niemożliwe, sprowadza się lekarza, aby dokonał zabiegu, podczas gdy ojciec lub mesjanistyczno-żydowski pastor ewentualnie rabin wypowiadają błogosławieństwa. *Bar* i *Bat Micwa*, uroczystości, podczas których młodzi ludzie recytują lub czytają po hebrajsku fragmenty z Tory i Haftory, mają decydujące znaczenie w procesie przekazywania dziedzictwa mesjanistyczno-żydowskiego następnemu pokoleniu.

Nabożeństwo ślubne zawiera większość podstawowych elementów klasycznej liturgii żydowskiej ceremonii ślubnej, między innymi wypowiedzenie błogosławieństwa zaręczynowego, przez co stwierdza się, że jest to biblijnie dopuszczalne małżeństwo, formuła zaślubin przy wkładaniu obrączek i siedem błogosławieństw nad panną młodą i panem młodym.

Występują również duże różnice między żydowskimi i chrześcijańskimi rytuałami związanymi ze śmiercią. Zwłoki nie są balsamowane, lecz tylko owijane w białe płótno i składane do prostej trumny, co odzwierciedla przekonanie Żydów o równości wszystkich w obliczu śmierci i oznacza ich rezygnację z zabiegów mających zapewnić przetrwanie doczesnemu ciału człowieka. Odkupieni ludzie są przeznaczeni do zmartwychwstania, które przezwycięża ograniczenia ziemskiego ciała ludzkiego. W swoich modlitwach żałobnicy potwierdzają dobroć Boga, a odmawianie modlitwy *Kadisz* uchodzi za istotną część uroczystości pogrzebowych. Ta modlitwa również podkreśla dobroć Boga i wyraża nadzieję na ustanowienie Jego Królestwa na ziemi. Istnieje tu wyraźne podobieństwo do modlitwy Jezusa *Ojczy Nasz*. Zgodnie ze zwyczajami żydowskimi przyjaciele zapraszają rodzinę zmarłego na posiłek i starają się ją pocieszyć. Po uroczystościach pogrzebowych żałobnicy próbują w różny sposób uporać się z bólem po śmierci swego bliskiego, przy czym jedni odmawiają codziennie modlitwę *Kadisz*, a inni tylko w szabat po pogrzebie. Tylko niektórzy odmawiają tę modlitwę codziennie przez cały rok, ale są to ludzie, dla których ta praktyka stała się już zwyczajem.

Załącznik

Literatura uzupełniająca

Załącznik ten zawiera krótką bibliografię polecanych książek, dotyczących bezpośrednio ruchu Żydów mesjanistycznych, wraz z opisem ich treści.

Cohn- Sherbok, Dan

Messianic Judaism

(London & New York, Cassel, 2000)

Książka Cohna-Sherboka jest jednym z pierwszych studiów czołowego rabina żydowskiego nad ruchem Żydów mesjanistycznych, wobec którego autor przyjmuje życzliwą postawę. Oparta jest na jego własnych doświadczeniach w kontaktach z ruchem mesjanistycznym, ogranicza się jednak tylko do ruchu w Stanach Zjednoczonych.

Juster-Daniel

Jewish Roots

(Shippensburg, PA, Destiny Image Publishers, 1995)

Juster, jeden z liderów ruchu Żydów mesjanistycznych w Stanach Zjednoczonych, przedstawił mesjanistyczno-żydowską koncepcję powołania Izraela i ustanowienia Nowego Przymierza w Jezui, stosunku Kościoła do Izraela, a także zastanawia się nad pytaniem: co znaczy być jako Żyd naśladowcą Jezusy w czasach obecnych.

Kjaer-Hansen, Kai

Joseph Rabinowicz and the Messianic Movement

(Edinburgh, The Handsel Press, 1995, i Grand Rapids, Michigan: Wm B. Eerdmans, 1995)

Książka prezentuje historię ważnego procesu, prowadzącego do powstania ruchu Żydów mesjanistycznych, na przykładzie grupy o nazwie „Izraelici Nowego Przymierza”, utworzonej przez Józefa Rabinowicza w latach osiemdziesiątych XIX wieku w mołdawskim Kiszyniowie. Ze względu na swą wizjonerską, pionierską pracę Rabinowicz był nazywany „**Herzlem chrześcijaństwa żydowskiego**”.

Kjaer-Hansen cytuje prekursorskie prace Rabinowicza, w tym jego trzynaście tez z roku 1883 dotyczących Jezusa jako Mesjasza, który jako jedyny może wyzwolić naród żydowski z jego niedoli, jak również cztery wyznania wiary z lat 1884 i 1885 oraz jego modlitewnik przeznaczony do użytku w gminie kiszyniowskiej. Teksty te są świadectwem pierwszej w czasach nowożytnych próby przedstawienia specyficznie żydowskiego rozumienia postaci Jezusa z Nazaretu w całej pełni Jego powołania jako Syna Dawida i Mesjasza-Zbawiciela.

Kjaer-Hansen, Kai & Skjøtt, BodilF. (wydawca)

Facts and Myths about the Messianic Congregations in Israel

(Jerusalem, The Gaspart Center for Biblical and Jewish Studies, 1999)

To podwójne wydanie czasopisma *Mishkan* przedstawia najbardziej szczegółowe z obecnie dostępnych, studium dotyczące ruchu Żydów mesjanistycznych w Izraelu. Jednak jak wspomniano już w czwartym rozdziale tej broszury, zawarte w niej statystyki są obecnie, po pięciu latach, już nieaktualne. Niemniej, studium to oddaje lepiej niż wszystkie inne specyfikę i charakter ruchu mesjanistyczno-żydowskiego w ziemi izraelskiej.

Pritz, Ray

Nazarene Jewish Christianity

(Jeruzolima, The Magnus Press and Leiden, E. I. Brill, 1988)

W tej pracy naukowej zawarte są znane dziś dowody i świadectwa z literatury i archeologii dotyczące Nazarejczyków z I wieku ery chrześcijańskiej i prawowierności ich wiary w Jezusa z Nazaretu.

Stern, David

Messianic Jewish Manifesto

(Clarksville, MD, Jewish New Testament Publications, 1988, 1991)

Systematyczna obrona zasadności istnienia specyficznie żydowskiej formy wyrażania wiary w Jezusa z Nazaretu, autorstwa mesjanistyczno-żydowskiego uczonego z USA, mieszkającego od roku 1979 w Jeruzolimie.

Dalsze informacje można uzyskać pod następującymi adresami:

John Dawson, Przewodniczący

P Waldman

Executive General Secretary

6304 Belt Line Road

Dallas, TX 75254

1 (972) 386-0121

egs@tjcii.org

Friedericke Turecek

Biuro Europejskie

tikvah@aon.at

strona internetowa: www.TJCII.org

seria broszur TJCII

Nr 1: W stronę II Soboru Jeruzolimskiego: Wizja i historia

Peter Hockenж

Nr 2: Przebudzenie mesjanistyczne wśród Żydów: Szkic

Daniel Juster i Peter Hocken